

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРИ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ РОЗВИТКУ ДИТИНИ**

РЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта»

на тему:

**РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ**

Виконала: студентка II курсу, 10 гр.
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітня програма: Дошкільна освіта
Мартінова Аліна Валентинівна

Керівник:
доктор педагогічних наук,
професор **Л. В. Іщенко**

Рецензент:
доктор пед н. **С.М.Гаврилюк**

Умань 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ВІКУ	8
1.1. Проблема розвитку дослідницької активності дітей дошкільного віку психолого-педагогічній літературі.....	8
1.2. Дитяче експериментування як засіб розвитку дослідницької активності дітей дошкільного віку.....	17
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ	27
2.1. Особливості дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в експериментуванні.....	27
2.2. Педагогічні умови розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку у експериментуванні.....	48
2.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження.....	67
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	84

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах реформування суспільства, насамперед в умовах модернізації освіти цінним є активне пізнавальне ставлення особистості до дійсності, прагнення і здатність досліджувати її, знаходити нові оригінальні стратегії поведінки і діяльності. Одним із пріоритетів освіти стає розвиток у дітей уміння самостійно здобувати знання про навколишній світ, знаходити оптимальні способи досягнення результату, мислити нетрадиційним чином, що досягається за рахунок розвитку дослідницької активності.

Сучасне суспільство потребує активної особистості, здатної до пізнавально-діяльній самореалізації, до прояву дослідницької активності і творчості в розв'язанні життєво важливих проблем. Із цих позицій гостро постає необхідність розв'язання проблеми підготовки майбутніх вихователів, здатних забезпечити розвиток дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку, оскільки педагог водночас є і об'єктом і провідником позитивних змін.

Сьогодні в Україні відбуваються активні процеси якісного оновлення в освіті, посилення її культурологічних, розвивальних та особистісних потенціалів. В освітній процес сучасного дошкільного закладу все більше впроваджуються різні форми дослідницької діяльності. При цьому дослідницька діяльність дітей виступає як сучасна освітня технологія, що функціонально дозволяє реалізувати специфічний зміст освіти, орієнтований на розвиток суб'єктної позиції дошкільників (О. М. Матюшкін, О.І. Савенков).

Дослідницька активність сприяє становленню суб'єктної позиції дошкільника в пізнанні навколишнього світу, тим самим забезпечує готовність до школи. Слід підкреслити, що саме в дошкільному віці створюються важливі передумови для цілеспрямованого розвитку дослідницької активності дітей : можливості мислення, розвиток продуктивної і творчої діяльності, розширення взаємодії дошкільників з навколишнім світом, становлення елементарного

планування і прогнозування. Усе це створює реальну основу для розвитку дослідницьких умінь старшого дошкільника і вдосконалення його дослідницької активності.

Серед можливих засобів розвитку дослідницької активності дошкільників особливої уваги заслуговує дитяче експериментування. Розвиваючись як діяльність, спрямована на пізнання і перетворення об'єктів навколишньої дійсності, дитяче експериментування сприяє розширенню кругозору, збагаченню досвіду самостійної діяльності, саморозвитку дитини.

Окремі аспекти дитячого експериментування висвітлені у роботах Н. В. Лисенко, Л. Калужкої. Теоретичні основи експериментування як методу висвітлені в роботах Г. В. Беленької, О.М. Поддякова, психологічні передумови експериментальної діяльності широко представлені в працях Б. Г. Ананьєва, Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна, О. М. Леонтьєва, Г.Л. Люблінської.

Дошкільний вік – це відповідальний період становлення особистості і від якості освітніх послуг в ЗДО, великою мірою залежить подальший розвиток дитини. Дошкільна освіта покликана забезпечити саморозвиток і самореалізацію дитини, сприяти розвитку пізнавальної активності та ініціативи дошкільника [4].

Відтак, науковий пошук ефективних засобів розвитку дослідницької активності дошкільників є актуальною проблемою, що вимагає теоретичного і практичного вирішення. Означене зумовлює потребу в оновленні змісту, форм і методів фахової підготовки майбутніх вихователів у закладі вищої освіти.

Аналіз досліджень та публікацій засвідчує, що сформована дослідницька активність сприяє становленню суб'єктної позиції дошкільника в пізнанні навколишнього світу (А. М. Богуш, О. Г. Брежнева), тим самим забезпечує готовність до школи (О. М. Поддяков). У старшому дошкільному віці створюються важливі передумови для цілеспрямованого розвитку пізнавальної активності дітей, розвитку мислення (О. М. Поддяков, О.М. Дьяченко), становлення пізнавальних інтересів (Н. В. Гавриш, Т. О. Піроженко Л. М. Манєвцева, М. Л. Семенова), розвиток продуктивної (О. Долинна,

Т. С. Комарова, Н.П. Сакуліна, Н.А. Ветлугіна) і творчої діяльності (І. М. Біла, Д. Б. Богоявленська, О. М. Матюшкін, С.В. Уфімцева). Все це створює реальну основу для розвитку дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку і вдосконалення їхньої дослідницької активності.

Також, низку досліджень присвячено дослідницько-пошуковій (Г. О. Іванової, Н. В. Лисенко, Н.Ф. Яришевої.), експериментальній (Г.В. Беленька, Н. В. Лисенко.) діяльності дітей, у яких досліджувалися ефективні шляхи та засоби розвитку організації такого виду діяльності; психологічні передумови експериментальної діяльності (Б. Г. Ананьєв, Д. Б. Ельконін, О. М. Леонт'єв).

Сьогодні ми є свідками того, як в системі дошкільної освіти формується один із ефективних методів пізнання навколишнього світу – метод експериментування. Сучасні дослідники такі, як Г. В. Беленька, Л. І. Зайцева, О. Л. Іванова, З. П. Плохій, О. М. Поддьяков О. І. Савенков рекомендують використовувати метод експериментування у роботі з дітьми дошкільного віку. Надання дитиною переваг такому виду діяльності як експериментування являється надійним маркером прояву у дитини високої пізнавальної активності.

З огляду на актуальність проблеми було обрано тему дослідження: **Розвиток дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування.**

Мета дослідження: розкрити педагогічні умови розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Розкрити зміст поняття «дослідницька активність», «експериментування дітей старшого дошкільного віку».

3. Розкрити педагогічні умови розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування.

4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування в ЗДО.

Об'єкт дослідження – розвиток дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування в закладі дошкільної освіти.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення, аналіз та узагальнення педагогічної, лінгвістичної, психолого-педагогічної і методичної літератури щодо розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування; емпіричні: цілеспрямоване спостереження за мовленням дошкільників, анкетування, бесіда; педагогічний експеримент (науково-розвідувальний, констатувальний і формувальний); статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних; кількісна та якісна обробка отриманих результатів.

Експериментальна база. Дослідження здійснювалося на протязі 2022-2023 років, на базі логопедичної групи ЗДО № 15. м. Умані, Черкаської області.

Практична значущість дослідження полягає у розробці: діагностичного інструментарію, спрямованого на виявлення рівня означеної якості у дітей; занять, форм та методів роботи з розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування в закладі дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження доповідалися на всеукраїнських науково-практичних конференціях та проходили апробацію на базі логопедичної групи ЗДО №15. Умані. Основний зміст дослідження викладено в матеріалах збірника студентських наукових робіт «Перші кроки на ниві наукових досліджень».

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи 90 сторінок. У роботі вміщено 7 таблиць. У списку використаних джерел 41 найменування.

Висновок

Відповідно *першого* завдання з'ясовано сутність поняття «дослідницька активність старшого дошкільника», яка характеризується оволодінням комплексу дослідницьких умінь: уміння прийняти проблему, уміння висувати гіпотезу для вирішення проблеми; вміння здійснювати пошук оптимального шляху та способу розв'язання експериментальним шляхом завдання.

Аналіз наукових досліджень учених засвідчив, що дослідницька активність дитини має складну структуру, у ній виділяється мотиваційний компонент, пов'язаний з інтересом, бажанням дитини вести дослідницький пошук розв'язання проблеми та прояв наполегливості у досягненні мети; змістовий компонент, пов'язаний з уявленнями про можливі способи та засоби здійснення дослідницького пошуку вирішення проблеми; операційний компонент, що відображає досвід практичного використання старшими дошкільниками дослідницьких умінь для розв'язання проблеми у процесі експериментування.

Розвиток дослідницької активності в експериментуванні характеризується оволодінням комплексу дослідницьких умінь:

- уміння, безпосередньо пов'язані із здійсненням дослідницького пошуку, організацією та проведенням експериментування;

- уміння, пов'язані з наочною фіксацією ходу та результатів експериментування;

- уміння, пов'язані з використанням приладів (обладнання, інструменти) експериментування;

- уміння, пов'язані із здійсненням спільного дослідницького пошуку в експериментуванні;

Відповідно до *другого* завдання дослідження було схарактеризовано особливості прояву дослідницької активності старших дошкільників в експериментуванні та визначено рівні розвитку означеної здатності у дітей: високий, середній та низький.

Високий рівень характеризується вираженою дослідницькою активністю, що проявляється в інтересі старших дошкільників до дослідницького пошуку як у спеціально створених проблемних ситуаціях, так і у вільній діяльності дітей. Ці діти адекватно приймають проблемне завдання, самостійно виявляють проблемні об'єкти та протиріччя у повсякденному житті, активно висувають різні припущення, здійснюють практичний пошук розв'язання проблеми, використовуючи різні спроби вирішення, розмірковують вголос, не обмежуються одним розв'язком, відбирають необхідні прилади для отримання ефективного результату. За своєю ініціативою роблять подальше дослідження з цікавими для себе об'єктами, активно шукають і знаходять можливості для нового варіанту рішення, виявляють наполегливість в отриманні результату, висловлюють задоволення від експериментування, позитивно оцінюють результати своєї діяльності, прагнуть взаємодії з іншими дітьми.

Середній рівень розвитку дослідницької активності. Дітям цього рівня властивий активний прояв інтересу до експериментування лише на початкових етапах розв'язання проблемних завдань, далі інтерес зникає і діти переключаються на інші види діяльності. Дошкільники висувають припущення при допомозі вихователя, однак у їх гіпотезах не враховані всі умови завдання, здійснюють самостійний пошук вирішення проблеми, але обмежуються одним варіантом, після чого пошук припиняють. Пошукові дії дітей носять непослідовний характер, наполегливість їх нестійка. Діти висловлюють задоволення від вирішення проблеми, але власної ініціативи щодо продовження експериментування не висувають, натомість охоче відгукуються на спільний із вихователем подальший дослідницький пошук. У процесі експериментування дошкільники обмежують свій вибір знайомими приладами, не прагнуть узгоджених дій із партнером в експериментуванні.

Низький рівень розвитку дослідницької активності характеризується відсутністю інтересу дітей до експериментування, не схвалюють завдання дослідження. Дошкільники цього рівня виявляють невпевненість, не висловлюють припущення про способи вирішення завдання, замінюють

експериментування ігровими діями з предметами та матеріалами, потребують покрокової допомоги вихователя. Ці діти не виявляють бажання брати участь у колективному дослідницькому пошуку, виражають нейтрально-негативне ставлення до експериментальної діяльності, віддаючи перевагу звичним заняттям.

Констатувальний експеримент засвідчив нестійку дослідницьку активність у дошкільників ситуативного характеру, що є причиною обмеженого досвіду самостійного експериментування, недостатнього оволодіння необхідних дослідницьких умінь та інтересу до вирішення проблем за допомогою експериментування. Водночас наявність високого рівня дослідницької активності свідчила про потенційні можливості її розвитку у старших дошкільників.

Проведене дослідження довело, що розвиток дослідницької активності старших дошкільнят в експериментуванні відбувається успішно за умови організації цього процесу, що забезпечує розвиток основних структурних компонентів дослідницької активності, поступове залучення дітей до експериментування, надання можливості здійснення широкого самостійного дослідницького пошуку.

Відповідно до *третього* завдання дослідження було виокремлено педагогічні умови розвитку дослідницької активності старших дошкільників в процесі експериментування: створення предметно-розвивального середовища розвитку дослідницької активності дошкільників у процесі експериментування у закладі дошкільної освіти; впровадження ефективних методів навчання в освітній процес розвитку дослідницької активності старших дошкільників у експериментуванні; взаємозв'язок закладу дошкільної освіти та сім'ї у розвитку дослідницької активності дошкільників у процесі експериментування.

Мета формувального експерименту полягала у реалізації педагогічних умов розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку у процесі експериментування.

Ефективними методами розвитку дослідницької активності дошкільників у процесі експериментування у закладі дошкільної освіти вважаємо: проблемні ситуації, ігрові ситуації, проблемно-пошукові завдання, використання елементів ТРВЗ (теорія вирішення винахідницьких завдань), вправи з картками, спостереження за природними об'єктами.

Відповідно до *четвертого* завдання дослідження після впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти педагогічних умов розвитку дослідницької активності старших дошкільників у процесі експериментування, проведення серій експериментів на формувальному етапі дослідження, було здійснено порівняльний аналіз результатів в експериментальних та контрольних групах за діагностичною методикою аналогічною, яка проводилася на констатувальному експерименті.

Отримані результати контрольного зрізу, засвідчили, що у дітей, які працювали за експериментальною методикою реєструвалося значне зростання рівнів розвитку дослідницької активності старших дошкільників порівняно з контрольною групою.

В експериментальних групах відзначалася якісна та кількісна зміна показників компонентів розвитку дослідницької активності старших дошкільників під час експериментування, що свідчить про ефективність впровадження педагогічних умов в освітній процес закладу дошкільної освіти.

Проведена експериментальна робота дозволяє накреслити шляхи подальшого дослідження, перспективи, якого бачимо у вивченні проблеми наступності у розвитку дослідницької активності дітей у старшому дошкільному та молодшому шкільному віці у контексті ідеї безперервної освіти.

